

N:o 17.

Ank. till Riksd. kansli den 25 april 1904, kl. 1 e. m.

Första Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 9, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående undersökning rörande antalet vanföra och lytta i landet.

Med anledning af en inom Andra Kammaren af herr *Hedin* (n:o 218) väckt motion angående undersökning af antalet vanföra och lytta inom landet har Andra Kammaren i enlighet med hemställan af sitt andra tillfälliga utskott för sin del beslutit:

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utförande af nödig undersökning rörande antalet lytta och vanföra inom landet.

Andra Kammarans utskott, som förehaft detta ärende till behandling, redogör för motionen samt uttalar sig själf däröfver på följande sätt:

»I motiveringen för sin hemställan anför motionären bland annat:

att, medan staten sedan länge erkänt sin plikt mot de *döfstumma* och de *blinda*, i det den inrättat uppfostringsanstalter för båda dessa kategorier af oförskylltdt olyckliga, samhällsplikten mot *lytta* och *vanföra* i vårt land

ännu endast i den ringa mån blifvit genom statens åtgärd erkänd, att från och med år 1901 ett litet penningbidrag tilldelats hvar och en af de tre anstalter, som på enskild väg upprättats;

att, såsom beträffande de sinnessjuka och de sinnesslöa förfarits, en tillförlitlig kännedom om antalet vanföra och lytta först borde inhämtas, innan staten på allvar grepe sig an med detta fält för social pliktuppfyllelse, emedan eljest nödig öfersikt öfver den angelägna uppgiftens omfattning skulle saknas och planmässighet i arbetet vore omöjligt; samt

att det visserligen vore önskligt, om i och med denna undersökning jämväl vissa andra upplysningar kunde förvärfvas, men att, då i sådant fall undersökningens utförande skulle behöfva utföras af speciellt sakkunnige, hänsynen till kostnaden och tidsutdräkten gjorde det nödvändigt att uteluta annat anspråk på densammas resultat, än att förhållandet meddelades sådant det tedde sig för eller var känt af den, af hvilken uppgiften begärdes (vederbörande kommunalordförande eller pastor).

Syftet med motionen är således att frammana en undersökning, som skulle möjliggöra att bedöma omfattningen af de åtgärder, som sedan borde vidtagas för uppfostran och vård af vanföra och lytta.

Att antalet af sådana oförskyllt lidande, hvilka genom medfödda kroppslyten, sjukdomar eller olyckshändelser förlorat sina lemmars bruk, äfven i Sverige såväl som öfverallt annorstädes är mycket stort, det lär visserligen utan särskild undersökning kunna förutsättas. Men icke ens approximativt kan man till siffran angifva, huru många vanföra, som verkligen finnas i vårt land, eller i hvilken grad dessa vanföra genom sitt lyte äro oförmögna till kroppsarbete, enär ingen fullt användbar statistik inom detta område är att tillgå. Följande siffror, hämtade ur medicinalstyrelsens berättelser rörande lasarettsväsendet i Sverige, kunna dock i någon mån belysa frågan. Under femårsperioden 1898—1902 utgjorde antalet af dem, som af en eller annan orsak måste på sjukhus amputeras å arm eller ben och alltså i följd af operation blifvit vanföra, sammanlagdt 1,749 eller, fördelade på de särskilda 5 åren, 380, 355, 345, 345 och 324. I dessa tal ingå emellertid hvarken de till ett antal af sammanlagdt 2,217 uppgående patienter, å hvilka under samma tidsskede ensamt hand eller fot, fingrar eller tår amputerats, ej heller den stora mängd personer, som eljest genom mindre skador förlorat en del af sin arbetsförmåga. Det är lätt att förstå, med hvilka känslor och dystra framtidsutsikter dessa vanföra skola lämna sjukhuset. I regel kunna de ej åter-

vända till det arbete, som förr skänkte dem uppehälle; och huru många arbetsgifvare äro väl så människovänliga, att de ens till lättare sysslor vilja mottaga en lytt person i sin tjänst? Dessa vanlottade medmänniskor förfalla därför ej sällan åt en demoraliserande sysslolöshet, hvarigenom de blifva en börda för anhöriga, för kommunerna och slutligen äfven för sig själfva. Stundom behandlas de jämväl med hårdhet och ovilja såsom onyttiga varelser och frestas härigenom att begagna sitt lyte såsom skylt för att på ett öfvertalande sätt vädja till människors gifmildhet.

Visserligen har hvar och en, som »i följd af vanförhet eller lyte är oförmögen att genom arbete förvärfva hvad till lifvets uppehållande oundgängligen erfordras» och som saknar egna medel samt underhåll och vård af annan, rätt att enligt gällande fattigvårdsförordning erhålla nödortftig fattigvård af vederbörande kommun. Men oafsedt att det för mången person, som förut varit van att draga försorg om sig själf, måste kännas hårdt och förödmjukande att bero af medmänniskors välvilja, torde nog äfven på vissa ställen fattigvårdens »nödortftiga» underhåll vara ganska knappt. Under sådana förhållanden måste hvarje försök att åter göra de hårdt pröfvade vanföra till nyttiga samhällsmedlemmar, hvilka med eget arbete kunde åtminstone i någon mån bidraga till sitt uppehälle, vara ett steg i den rätta riktningen. Bäst vinnes utan tvifvel detta mål genom att lära den vanföre att arbeta efter en viss metod, lämpad efter hans lyte. Fördenskull har man också här och där börjat inrätta slöjdskolor eller s. k. arbetsskolor för vanföra. Vårt grannland Danmark har, såsom äfven motionären antydt, äran att hafva gått i spetsen för denna frågas praktiska lösning.

Men äfven i vårt land hafva på senare tiden några föreningar bildats för inrättande af *undervisningsanstalter för vanföra och lytta*. Den första föreningen af detta slag konstituerades i Göteborg den 3 mars 1885 på ekonomiskt underlag af medel, anskaffade genom enskild offervillighet. Föreningens ändamål är att bistå obemedlade vanföra personer, företrädesvis barn, och att på bästa sätt söka lindra deras lidanden. De skyddslingar, föreningen åtager sig, förses, mestadels afgiftsfritt, med lämpliga bandager, skenbeslag, kryckor, konstgjorda lemmar och dylikt, hvarjämte föreningen söker draga försorg om att de vanföra erhålla ändamålsenlig undervisning och utveckling till den skicklighet och de färdigheter, som lämpa sig för deras anlag, krafter och kroppstillstånd, så att de i möjligaste måtto sättas i tillfälle att kunna försörja sig själfva. För närvarande är föreningens verksamhet därför fördelad på en ortopedisk klinik med

poliklinik, där lämplig behandling lämnas fattiga vanföra, och en arbets-skola, där eleverna bibringas yrkesskicklighet i ett och annat för dem särskildt lämpligt arbete.

Efter Göteborgs exempel bildades den 8 mars 1891 en liknande förening i Stockholm med syfte att bereda medellösa lytta och vanföra, såväl barn som vuxna, kostnadsfri undervisning i enklare handslöjd, alltefter hvars och ens olika kropps-konstitution, och sedermera skaffa dem arbets-tillfällen antingen genom att få dem antagna såsom biträden hos handt-verkare eller genom att förmedla beställningar från föreningens gynnare och vänner samt på så sätt rädda dem från frestelserna till tiggeri. För-eningen underhåller för dessa ändamål en arbetsskola för såväl manliga som kvinnliga elever samt ett hem, där alla eleverna erhålla kostnadsfri middagspisning och en del bland dem mot en afgift af 15—30 kronor i månaden dessutom bostad och fullständigt kosthåll. Ortopedisk-kirurgisk behandling lämnas eleverna såväl å några af stadens sjukhus som å gym-nastiskt-ortopediska institutet.

En tredje förening, stiftad den 17 september 1887, är afsedd för bistånd åt vanföra särskildt inom Skåne och äger en arbetsskola i Helsing-borg, där ändamålsenlig undervisning i slöjd meddelas eleverna, till dess de hunnit utvecklas till sådan skicklighet och färdighet, att de med sitt arbete kunna försörja sig själfva. Elever, som så önska, erhålla dessutom bostad, kost, läkarevård och medicin jämte erforderliga bandager, konst-gjorda lemmar m. m., allt mot en afgift af 10 kronor i månaden.

År 1899 ingingo styrelserna för ofvannämnda föreningar med en skrifvelse till Kungl. Maj:t, hvori hemställdes om erhållande af årligt under-stöd af sammanlagdt minst 25,000 kronor för upprätthållande af föreningar-nas verksamhet. Kungl. Maj:t, som visserligen ansåg, att man fortfarande borde åtminstone tills vidare öfverlämna åt den enskilda välgörenheten att anordna lämplig slöjdundervisning åt de vanföra och lytta, fann likväl uppenbart, att staten borde understödja de föreningar, som gjort till sin uppgift att sätta dessa olyckliga i stånd »att genom nyttigt arbete fylla sin tid och, i fall af behof, förtjäna hvad till lifvets nödtorft hörde». Då emellertid erfarenheten rörande de vanföras och lyttas undervisning var jämförelsevis ringa, ansåg sig Kungl. Maj:t på angifna skäl endast böra föreslå Riksdagen att bevilja ett anslag af 10,000 kronor att utgå på extra stat för år 1901, hvilket belopp emellertid på statsutskottets hem-ställan af Riksdagen ytterligare nedsattes till 7,500 kronor. Samma be-lopp har sedermera anvisats att fortfarande utgå under åren 1902, 1903

och 1904; men sedan styrelserna för föreningarna i Göteborg, Stockholm och Helsingborg under år 1903 förnyat sin anhållan, att statsanslag måtte beviljas till förhöjdt belopp af 25,000 kronor till fördelning mellan sagda föreningar på sätt Kungl. Maj:t täcktes bestämma, och Kungl. Maj:t funnit ådagalagdt, att det dittills beviljade anslaget varit otillräckligt samt för den skull föreslagit Riksdagen att höja anslaget till 8,000 kronor, har Riksdagen numera på extra stat för år 1905 anvisat ett anslag å sistnämnda belopp till understöd åt befintliga undervisningsanstalter för vanföra och lytta samt till bekostande af dessa anstalters inspektion.

Uppenbart torde väl vara, att med det stora antal lytta och vanföra, som tvifvelsutän finnas i vårt land, äfven detta bidrag från statens sida af 8,000 kronor om året måste vara otillräckligt, därest förefintliga föreningar för bistånd åt de vanföra skola se sig i stånd att lämna nödig uppfostran och vård åt ett någorlunda afsevärdt antal af dessa olyckliga. Föreningarnas ändamål äro nämligen, enligt hvad af ofvanstående framgår, mångahanda, såsom dels att genom lämplig läkarevård söka förbättra sina skyddslingars kroppsliga svaghetstillstånd och genom ortopedisk behandling samt genom utdelning af bandager och konstgjorda lemmar ersätta, hvad genom olyckor och sjukdomar förlorats, dels att lära dem något nyttigt arbete samt genom att skaffa eleverna lämplig arbetsanställning efter slutad lärokurs draga försorg om deras framtida utkomst. Men till förverkligande af dessa ändamål erfordras uppenbarligen understöd icke blott af enskilda personer, utan äfven af staten, därest de nuvarande föreningarna skola kunna, ostörda af ekonomiska svårigheter, fortsätta sin verksamhet och nya dylika bildas i landet. Någon tillförlitlig beräkning af det verkliga anslagsbehofvet kan dock icke för närvarande göras, då, såsom utskottet redan ofvan framhållit, någon fullt användbar statistik för belysning af förhållandet med de lytta och vanföra i vårt land icke finnes. Därest staten emellertid medgifver sig hafva några plikter att uppfylla gentemot de lytta och vanföra — och detta har ju redan genom upprepade beslut om anslag för deras understödjande blifvit af statsmakterna erkändt — samt i sitt eget intresse är beredd att skaffa lämplig uppfostran äfven åt de kroppsligt vanlottade, så att de blifva nyttiga medlemmar i samhället, måste man därför, såsom motionären framhållit, innan staten skrider till fyllande af sin uppgift i detta afseende, först och främst införskaffa tillförlitlig upplysning om *antalet* lytta och vanföra, emedan eljest nödig öfversikt öfver uppgiftens omfattning skulle brista och planmässigheten i arbetet gå förlorad. Sär-

skildt synes det därvid vara viktigt att inhämta kännedom om antalet *obemedlade* lytta och vanföra, emedan ju dessa i första hand äro i behof af lämplig sjukbehandling och uppfostran för att kunna förtjäna sitt uppehälle eller åtminstone efter måttet af krafter och begåfning bidra därtill. Men då dessutom *graden* af vanförhet är af stor betydelse för föreliggande frågas utredning, torde äfven detta moment böra tagas i beaktande vid en blifvande undersökning, vid hvilket förhållande det synes utskottet ändamålsenligt, om den ifrågasatta undersökningen skedde efter ett särskildt, af sakkunniga personer utarbetadt program, som kunde tjäna dem, af hvilka uppgifterna komme att infordras, till ledning och efter rättelse. Blefve vidare i enlighet med detta program ett enkelt och lättfattligt formulär uppgjort, skulle nog sedermera detta formulär kunna utan alltför stor svårighet ifyllas af vederbörande fattigvårdsstyrelser, hvilka, helst om de sökte samarbeta med sina pastorsämbeten, tvifvelsutan skulle bäst kunna lämna upplysning om befintliga vanföra inom de särskilda kommunerna, så att en möjligast tillförlitlig statistik å detta område blefve bragt till stånd.»

Mot förestående Andra Kammarens utskotts utlåtande har utskottet intet att anmärka. De olycklige, som här afses, förtjäna visserligen all den hjälp som behöfves, för att de må kunna, bättre än hvad nu vanligen är fallet, taga vara på sig själfva och sörja för eget uppehälle. Äfven synes allt tala för, att staten i sin mån understödjer de enskilda sträfvanden, som i sådant syfte uppstått och ytterligare kunna uppstå. Men första förutsättningen för ett planmässigt arbete till bispringande af lytta och vanföra är otvifvelaktigt att lära känna deras förekomst, arten af deras lyten samt deras utsikter till bärgning. Sist nämnda moment lära emellertid af sig själfva framträda vid en med förstånd utförd räkning af hithörande personer, hvadan det är tillräckligt att endast anhålla om en undersökning rörande antalet. Att likväl en sådan undersökning icke bör stanna vid en endast en gång utförd räkning, utan sedan upptagas uti den allmänna befolkningsstatistiken såsom ett ständigt föremål för dess redogörelse, synes utskottet själfklart. Men härom lär väl den statistiska centralbyrån, därest den, såsom därför otvifvelaktigt bäst skickad, får sig en sådan undersökning ålagd, själfmant draga försorg.

Med anledning af hvad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att Första Kammaren behagade biträda Andra Kammarens ofvan omförmälda beslut.

Stockholm den 22 april 1904.

På utskottets vägnar:

C. A. SJÖCRONA.
